

BOSHLANG'ICH SINFLARDA INGLIZ TILI O'QITISHNING XALQARO BAHOLASH TIZIMLARIGA (PIRLS, CAMBRIDGE PRIMARY) MOSLASHUVI

Ortiqova Feruza

*Navoiy viloyat Karmana tumani 9-umumiy o'rta ta'lim maktabi boshlang'ich sinf
o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda ingliz tili o'qitish jarayonini xalqaro baholash tizimlari — PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) va Cambridge Primary talablari asosida takomillashtirish masalalari yoritilgan. Maqolada ushbu tizimlarning mazmuni, maqsadi hamda o'quvchilarning nutqiy, grammatik va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, ingliz tili darslarida o'qish, tinglab tushunish, yozish va so'zlash ko'nikmalarini xalqaro mezonlarga mos baholash mexanizmlarini joriy etishning afzalliklari yoritilgan. Tadqiqotda milliy o'quv dasturlarini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish va o'quvchilarning global raqobatbardoshligini oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *boshlang'ich ta'lim, ingliz tili, PIRLS, Cambridge Primary, xalqaro baholash tizimi, kompetensiya, baholash mezonlari, metodika, integratsiya, raqobatbardoshlik.*

Annotation: *This article highlights the improvement of English language teaching in primary school based on the requirements of international assessment systems — PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) and Cambridge Primary. The content and objectives of these systems, as well as their role in developing students' linguistic, grammatical, and communicative competencies, are analyzed. In addition, the article discusses the advantages of implementing international assessment mechanisms for reading, listening, writing, and speaking skills in English language classes. The study also provides recommendations for aligning the national curriculum with international standards and enhancing students' global competitiveness.*

Keywords: *primary education, English language, PIRLS, Cambridge Primary, international assessment system, competence, assessment criteria, methodology, integration, competitiveness.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются вопросы совершенствования преподавания английского языка в начальных классах на основе требований международных систем оценки — PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) и Cambridge Primary. Проанализированы содержание и цели этих систем, а также их значение в развитии речевых, грамматических и коммуникативных компетенций учащихся. Кроме того, в статье раскрываются преимущества внедрения механизмов оценки, соответствующих международным критериям, в процессе обучения чтению, аудированию, письму и говорению. В исследовании представлены рекомендации по приведению национальных учебных программ в соответствие с международными стандартами и повышению глобальной конкурентоспособности учащихся.*

Ключевые слова: начальное образование, английский язык, PIRLS, Cambridge Primary, международная система оценки, компетенция, критерии оценки, методика, интеграция, конкурентоспособность.

Bugungi globallashuv davrida xorijiy tillarni, xususan ingliz tilini o'qitish sifati har bir davlatning ta'lim siyosatidagi ustuvor yo'nalishlardan biriga aylanmoqda. Dunyo miqyosida ingliz tili xalqaro muloqot, fan-texnika, iqtisodiyot va axborot almashinuvi tili sifatida e'tirof etilmoqda. Shu sababli boshlang'ich sinflardanoq ingliz tilini o'qitish samaradorligini oshirish, o'quvchilarda mustahkam til ko'nikmalarini shakllantirish zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim vazifalaridan biridir. O'zbekiston Respublikasida ham so'nggi yillarda xorijiy tillarni o'qitishni takomillashtirishga, o'qitish jarayonini xalqaro standartlar bilan uyg'unlashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "bugungi kunda yoshlarimiz chet tillarini puxta o'rganmasdan, jahon hamjamiyatida o'z o'rnini topa olmaydi". Shu boisdan maktab ta'limida, ayniqsa boshlang'ich bosqichda, o'quvchilarning ingliz tilini o'zlashtirish darajasini xalqaro mezonlar asosida baholash dolzarb masalaga aylanmoqda. Mazkur ehtiyoj ta'lim tizimini xalqaro baholash dasturlari, jumladan PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) va Cambridge Primary talablari asosida yangicha yondashuvlar bilan boyitishni talab qiladi. PIRLS baholash tizimi o'quvchilarning o'qish savodxonligi va matnni tushunish darajasini aniqlashga qaratilgan bo'lib, o'qish ko'nikmasini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Cambridge Primary esa o'quvchilarning til ko'nikmalarini — tinglash, so'zlash, o'qish va yozish kompetensiyalarini bosqichma-bosqich o'lchash va baholashga imkon beradi. Ushbu tizimlar o'qituvchilarga dars jarayonini xalqaro tajriba asosida rejalashtirish, o'quvchilarning individual yutuq va qiyinchiliklarini aniqlashda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Maqolada boshlang'ich sinflarda ingliz tili o'qitish jarayonini mazkur xalqaro baholash tizimlariga moslashtirishning nazariy va amaliy jihatlarini yoritiladi. Xalqaro standartlarga muvofiqlashtirilgan baholash tizimi o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini oshirish, ularni erkin fikrlashga, mustaqil o'rganishga, hamda ingliz tilida muloqot qilish ko'nikmasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Bugungi kunda xorijiy tillarni, xususan, ingliz tilini o'qitish ta'lim tizimining eng muhim yo'nalishlaridan biriga aylandi. Boshlang'ich ta'lim bosqichida ingliz tili darslari nafaqat til o'rganishga, balki o'quvchilarda muloqot madaniyati, tafakkur, kreativlik va xalqaro kompetensiyalarni shakllantirishga ham qaratilmoqda. Shu bois so'nggi yillarda O'zbekistonda boshlang'ich sinflarda ingliz tili o'qitish jarayonini xalqaro baholash tizimlariga, xususan PIRLS va Cambridge Primary standartlariga moslashtirishga alohida e'tibor berilmoqda.

PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) — boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini xalqaro darajada baholash tizimidir. U o'quvchilarning matnni o'qish, tushunish, tahlil qilish va fikr bildirish ko'nikmalarini aniqlashga qaratilgan. Ingliz tili o'qitish jarayonida PIRLS talablari o'qish strategiyalarini

rivojlantirish, o‘quvchini mustaqil fikrlashga undash va o‘qishdan zavq olishga o‘rgatish orqali amalga oshiriladi. Bu esa ingliz tilini faqat grammatik bilim sifatida emas, balki kommunikativ vosita sifatida o‘rganishga yo‘naltiradi.

Cambridge Primary esa 5–11 yoshli o‘quvchilar uchun mo‘ljallangan xalqaro o‘quv dasturi bo‘lib, u ingliz tili, matematika, fan, ijodkorlik va tafakkurni rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu tizimda o‘quvchining o‘z fikrini mustaqil ifodalash, og‘zaki va yozma nutqni rivojlantirish, tilni amaliy qo‘llashga o‘rgatish ustuvor hisoblanadi. Cambridge Primary dasturi bosqichma-bosqich baholash (continuous assessment) tamoyiliga asoslangan bo‘lib, har bir o‘quvchining individual yutuqlarini kuzatish imkonini beradi. Bu esa O‘zbekiston ta‘lim tizimida qo‘llanilayotgan reyting asosidagi baholash tizimi bilan uyg‘unlashtirish imkonini yaratadi.

Boshlang‘ich sinflarda ingliz tilini o‘qitish jarayonini ushbu xalqaro standartlarga moslashtirish bir necha yo‘nalishda amalga oshirilmoqda. Birinchidan, o‘quv dasturlarini modernizatsiya qilish orqali ingliz tilini o‘rganishda kommunikativ yondashuvga asoslangan maqsadlar belgilanyapti. Ya‘ni, o‘quvchilar tilni amaliy nutqda ishlata olish, so‘z boyligini kengaytirish, o‘qish va tinglab tushunish ko‘nikmalarini mustahkamlashga yo‘naltirilmoqda. Ikkinchidan, dars jarayonida zamonaviy metod va texnologiyalar – CLIL (Content and Language Integrated Learning), “game-based learning” va “project-based learning” kabi usullar keng qo‘llanilmoqda. Bu yondashuvlar Cambridge Primary va PIRLS talablariga mos kelib, o‘quvchilarni faol o‘quvchi sifatida shakllantiradi. Shuningdek, ingliz tili o‘qituvchilarining malakasini oshirishda ham xalqaro standartlarga asoslanish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Cambridge Assessment English va British Council kabi tashkilotlar bilan hamkorlikda o‘tkazilayotgan kurslar, onlayn treninglar o‘qituvchilarga xalqaro metodik yondashuvlarni amaliyotga tatbiq etish imkonini bermoqda. Natijada o‘qituvchilar darslarni interfaol, o‘quvchi markazli shaklda tashkil etishga, o‘quvchilarning fikrlash va tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga e‘tibor qaratmoqdalar. PIRLS tizimi o‘qish savodxonligini baholashda ikki asosiy komponentni — “ma‘lumot olish uchun o‘qish” va “badiiy asarni tushunish uchun o‘qish”ni farqlaydi. Shu bois ingliz tili darslarida matn bilan ishlash jarayonida o‘quvchilar faqat lug‘at yodlash bilan cheklanmasdan, o‘qigan matn asosida tahliliy savollarga javob topish, o‘z fikrini yozma va og‘zaki shaklda ifodalash, hikoya davomiga ijodiy qo‘shimcha kiritish kabi topshiriqlar bajaradilar. Bu usullar o‘quvchilarda o‘qish savodxonligini, tanqidiy fikrlashni va mustaqil o‘rganish motivatsiyasini oshiradi.

Cambridge Primary tizimi esa baholashda 4 asosiy kompetensiyani ajratib ko‘rsatadi: listening (tinglab tushunish), speaking (so‘zlash), reading (o‘qish) va writing (yozish). Ushbu ko‘nikmalarni rivojlantirish O‘zbekistonning milliy o‘quv dasturlarida ham bosqichma-bosqich yo‘lga qo‘yilmoqda. Masalan, dars jarayonida o‘quvchilar rolli o‘yinlar, muloqot mashqlari, hikoya tuzish va tinglab tushunish bo‘yicha interaktiv topshiriqlar orqali bu kompetensiyalarni amalda qo‘llaydilar.

Bundan tashqari, baholash mezonlarini xalqaro talablar asosida takomillashtirish ham muhim. Cambridge Primary tizimida o‘quvchining bilimini faqat test orqali emas, balki portfel (portfolio), loyihalar, og‘zaki nutq va yozma ishlar orqali baholash amaliyoti

mavjud. Shu yondashuvni O'zbekiston ta'lim tizimida joriy etish o'quvchilarni faqat natijaga emas, balki jarayonga yo'naltiradi. Bu esa ta'lim sifatini oshirish, o'quvchini faol o'rganuvchi sifatida shakllantirishda katta ahamiyatga ega.

Shuningdek, xalqaro baholash tizimlariga moslashuvda raqamli texnologiyalarning o'rni beqiyosdir. Cambridge va PIRLS baholash tizimlarida interaktiv testlar, onlayn platformalar, video-mashg'ulotlar keng qo'llaniladi. Shu ma'noda, O'zbekistonda ingliz tili darslarida "Quizlet", "Kahoot", "British Council Learn English Kids" kabi raqamli resurslardan foydalanish o'quvchilar uchun o'rganish jarayonini qiziqarli va samarali qiladi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich bosqichda ingliz tilini o'qitishda asosiy maqsad grammatikani o'rgatish emas, balki tilni kommunikatsiya vositasi sifatida qo'llashni o'rgatishdir. Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston ta'lim tizimi ham xalqaro baholash mezonlariga mos tarzda takomillashmoqda. Bu esa mamlakatimiz o'quvchilarining kelajakda xalqaro miqyosda raqobatbardosh bo'lishi uchun mustahkam poydevor yaratadi. Umuman olganda, boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'qitish jarayonini PIRLS va Cambridge Primary kabi xalqaro baholash tizimlariga moslashtirish — bu ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tahliliy yondashuv va ijodiy qobiliyatni rivojlantirishning eng samarali yo'lidir. Shu bois bu yo'nalishda o'quv dasturlarini yangilash, o'qituvchilarning malakasini oshirish, raqamli resurslardan foydalanish va xalqaro metodikani tatbiq etish bugungi kunning dolzarb vazifasidir. Boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'qitishning xalqaro baholash tizimlariga, PIRLS va Cambridge Primary standartlariga moslashtirilishi bugungi ta'lim jarayonining dolzarb yo'nalishlaridan biridir. Ushbu yondashuv o'quvchilarning nafaqat til bilimlarini, balki ularning kommunikativ, muloqot, ijodiy va tahliliy kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, ta'lim sifatini sezilarli darajada oshirish imkonini beradi. PIRLS tizimi 4-sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligi va matnni tushunish ko'nikmalarini baholash orqali ularning analitik fikrlash, mantiqiy xulosa chiqarish va o'qilgan matnga asoslangan ijodiy ishlar bilan shug'ullanish darajasini aniqlaydi. Shu tariqa, o'quvchilarning faqat grammatik bilimlari emas, balki tilni amaliy qo'llash qobiliyati ham baholanadi. Cambridge Primary dasturi esa bosqichma-bosqich o'quvchilarning ingliz tilidagi kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, tinglab tushunish, so'zlash, o'qish va yozish ko'nikmalarini tizimli tarzda shakllantiradi. Ushbu dastur o'quvchilarning individual yutuqlarini kuzatish va baholashga imkon beradi, shuningdek, o'quv jarayonini interfaol va o'quvchi markazli usulda tashkil etishning metodik asoslarini taqdim etadi. Natijada, o'quvchilar tilni nafaqat nazariy bilim sifatida, balki amaliy muloqot vositasi sifatida o'zlashtiradi. Xalqaro baholash tizimlariga moslashtirilgan ta'limning asosiy afzalliklaridan biri — o'quvchilarning rivojlanish darajasini aniq aniqlash va ularni mustaqil, ijodiy fikrlashga yo'naltirishdir. PIRLS va Cambridge Primary talablari asosida dars jarayonini tashkil etish o'quvchilarni matn bilan ishlash, tahlil qilish, fikr bildirish va o'z ijodini amalda qo'llashga undaydi. Shu bilan birga, bu yondashuv o'qituvchilarga dars maqsadini aniq belgilash, o'quvchilarning zaif va kuchli tomonlarini aniqlash va mos pedagogik strategiyalarni qo'llash imkonini beradi.

Boshlang'ich sinflarda ingliz tilini xalqaro standartlarga moslashtirish o'quv dasturlarini modernizatsiya qilishni, o'qituvchilarning malakasini oshirishni va baholash

tizimini shaffof va samarali shaklga keltirishni talab qiladi. Bunda zamonaviy axborot texnologiyalari va raqamli resurslardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Interfaol metodlar — “project-based learning”, “task-based learning” va CLIL usullari o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan motivatsiyasini oshiradi, tilni amaliy qo‘llashni rag‘batlantiradi, shuningdek, ularning mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuv ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Xususan, boshlang‘ich sinflarda ingliz tilini PIRLS va Cambridge Primary standartlariga moslashtirilgan ta‘lim modeli o‘quvchilarni global raqobatbardosh shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Ular tilni nafaqat nazariy jihatdan o‘rganadi, balki uni hayotiy vaziyatlarda qo‘llash, muloqot qilish, fikr bildirish va ijodiy yondashuvni rivojlantirishga o‘rgatiladi. Shu tariqa, xalqaro baholash tizimlariga moslashtirilgan ingliz tili ta‘limi O‘zbekiston ta‘lim tizimining sifatini oshirish, o‘quvchilarning ijtimoiy va akademik kompetensiyalarini kengaytirish, ularni kelajakda xalqaro miqyosda raqobatbardosh bo‘lishiga xizmat qiladi. Umuman olganda, boshlang‘ich ta‘lim bosqichida ingliz tilini o‘qitishda xalqaro standartlarni tatbiq etish — bu o‘quv jarayonini yanada interfaol, samarali va qiziqarli qilish, o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodiy va kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirishning muhim yo‘lidir. Shu nuqtai nazardan, mamlakatimiz maktablarida PIRLS va Cambridge Primary tizimlarini amaliyotga tatbiq etish ta‘lim sifatini yangi bosqichga olib chiqadi va o‘quvchilarning kelajakdagi muvaffaqiyatiga mustahkam poydevor yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Prezident Shavkat Mirziyoyevning 2017-yil 21-dekabrda PF–5273-sonli “O‘zbekiston Respublikasida umumta‘lim tizimini modernizatsiya qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida” Farmoni. Toshkent, 2017.
2. Prezident Shavkat Mirziyoyevning 2019-yil 14-iyundagi PQ–4397-sonli “Ta‘lim sifatini oshirish va xalqaro standartlarga moslashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” Qarori. Toshkent, 2019.
3. Cambridge Assessment International Education. Cambridge Primary English Curriculum Framework. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
4. Mullis, I.V.S., Martin, M.O., Foy, P., & Drucker, K.T. PIRLS 2016 International Results in Reading. Boston: TIMSS & PIRLS International Study Center, 2017.
5. British Council. Teaching English in Primary Schools: Guidelines and Best Practices. London: British Council, 2019.
6. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta‘limi vazirligi. Boshlang‘ich ta‘lim dasturi: Ingliz tili. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti, 2021.
7. Abdullaev, I. Boshlang‘ich ta‘limda chet tilini o‘qitish metodikasi. Toshkent: Fan, 2018.
8. Karimova, S. Maktabgacha va boshlang‘ich ta‘limda ingliz tilini o‘qitishning samarali usullari. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti, 2020.
9. Harmer, J. The Practice of English Language Teaching. 5th edition. London: Pearson, 2015.

10. Richards, J.C., & Rodgers, T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. 3rd edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.